

[Nummer 8]

Oostendse drukpers

Bibliografie van de stadsdrukker Bernard Bricx 1790-1813

In de internationale repertoria wordt nog steeds herhaald - op het gezag van Brunet die zelf Reiffenberg naschreef - dat 1799 het beginjaar is van de typografie te Oostende. Zeker is dat het administratief drukwerk van de stad op het einde van de 17e en gedurende een groot deel van de 18e eeuw werd uitbesteed naar de Gentse drukkers De Clerck, Graet, Sactreuver, Vander Ween, De Goesin; Oostendse gilden en negotianten lieten zich door Brugse drukkers bedienen. De Brugse drukker Martinus De Sloovere tekent in 1775 een Schippersreglement als 'Drucker der Stede ende Port van Oostende', en nog in 1792 laat de Oostendse postmeester Bowens zijn bekende *Nauwkeurige Beschrijving der oude en beroemde zee-stad Oostende* drukken te Brugge bij De Busscher.

Uit het onderzoek van Vincent (1867 en Bergmans (1894) was reeds duidelijk geworden dat de vestiging van de eerste drukpers te Oostende moet gezocht worden omstreeks het jaar 1780. De havenstad was aldan bloeiend genoeg om de nood aan een eigen drukker te ondervinden. En vreemde drukkers begonnen naar een vestiging in Oostende uit te zien.

Een zekere Samuel Swinton, uitgever te Boulogne van het blad *Courrier de l'Europe*, stelde in 1780 vast dat een belangrijke stad als Oostende geen drukkerij bezat. Op 5 oktober 1780 richtte hij een verzoek naar de Geheime Raad te Brussel om zijn drukpers naar Oostende te mogen overbrengen. Verzoek dat werd afgewezen⁽¹⁾. Er waren immers te Brussel juist in die tijd nog een paar andere aanvragen voor vestiging te Oostende te behandelen. In juli 1781 geeft het Hof aan de Kortrijkse drukker Pieter-Jan Vereecken de toelating om zijn drukkerij naar Oostende over te brengen. Nauwelijks is Vereecken in de havenstad gevestigd, of een Keulse drukker met name Jan Rodenbach begint te Brussel te solliciteren om naar Oostende te mogen overkomen. De stadsmagistraat van Oostende oordeelde dat één drukker meer dan genoeg was, een tweede zou in de stad zeker geen bestaan vinden; het gevolg van de concurrentie zou zijn dat Vereecken en Rodenbach het weldra allebei van armoede zouden opgeven. En Oostende zou weer zonder drukker staan en zoals vroeger al het administratief en commercieel drukwerk naar Gent en Brugge moeten uitbesteden. Zo oordeelden burgemeester en schepenen..

Rodenbach verkreeg niettemin een keizerlijk octrooi te Brussel, kwam zich in 1784 te Oostende vestigen terwijl Vereecken zijn drukkerij weer naar Kortrijk verlegde.

Van Rodenbachs drukpers zijn alleen enkele gildebiljetten bekend uit 1787; deze weinig verzorgde briefjes dragen onderaan de vermelding: ‘De l’Imprimerie de J. Rodenbach, Imprimeur de la Ville’⁽²⁾.

Nog in dat zelfde jaar 1787 werd Rodenbach als ‘stadsdrukker van Oostende’ opgevolgd door Bernard Bricx. Het octrooi van Bricx is gedateerd op 17 september 1787.

Bernard-Dominiek Bricx, zoon van Franciscus en van Idonie van Morissen, was geboren te Brugge op 20 aug. 1762; hij was maar 25 en had zijn jonge vrouw, Josephina-Margareta Druck, verloren toen hij in 1787 Brugge voor Oostende verliet. Eerst in 1807 hertrouwde hij met de 23-jarige Isabella Ruelens uit Brugge. Hij overleed te Oostende op 25 januari 1816.

Het (bekende) drukwerk van Bricx ligt in de jaren 1790-1813. Hij tekent als stadsdrukker in 1790; in 1801 is hij ‘Imprimeur de la Mairie et du Conseil Municipal’, in 1813 tekent hij als ‘Drukker der Meyerie’. Zijn drukkerij was gevestigd in de Kerkstraat. Bricx noemt zich ook eenmaal ‘Boek-binder’.

- (1) A. Warzée, *Essai sur les journaux belges* 214 (Gent 1845). - Bergmans = Paul Bergmans, *lotes sur l'imprimerie à Ostende*, in *Messenger Sciences Historiques* 1894, 394-406 (gebundeld in *Analectes Beligiques*, Gent 1896, van dezelfde auteur; we verwijzen naar deze laatste uitgave p. 157-169). - De Oostendse drukjes van 1705 en 1742 (Bergmans 158-159) blijven hier buiten bespreking.
- (2) Bergmans 160-165.

In de volgende lijst zijn een twintigtal drukwerken van Bricx samengebracht: administratieve stukken, brochures, affiches; geen enkel eigenlijk boekwerk⁽³⁾. Het drukwerk van Bricx is verzorgd en keurig; het doet denken aan het atelier van de Brugse drukkers Van Praet en De Busscher bij wie hij misschien in de leer geweest was⁽⁴⁾.

De inhoud van dit zeldzame Oostendse drukwerk is niet zonder belang voor de lokale geschiedenis. Daarom wordt bij elk nummer een bondige samenvatting van de inhoud gegeven.

Lijst van bekende drukwerken

1790

1. Règlement militaire pour la Confrérie de Saint-André et de Sainte-Barbe établie à Ostende. - De l'Imprimerie de B.D. Bricx, imprimeur de la ville. In-8, II-10 pp. Gedateerd 17 januari 1790. (Bergmans 166).

2. Souhait de nouvel an, dédié au chef-homme, roi, doyen, notables et autres membres de la Confrérie royale et libre de l'arquebuse, dans la ville d'Ostende, sous la protection de St. Ste. André et Barbe, pour l'année MDCCXCI. Par votre très humble et tres obeissant serviteur Remi Jacquymins. - De l'Imprimerie de B.D. Bricx, Imprimeur de la Ville et de la Confrerie. In-fol., één blad; bovenaan het blazoen van de schuttersgilde (Busschieters); met ledenlijst. (Bergmans 166).

1792

3. Het Magistraet der stede ende Port van Oostende (De Borgers Nicolaes Morel, Negotiant, en Guilielmus Mathorez, Avoué, wonende te Duinkerke, en vertoevende te Oostende in hun hoedanigheid van Commissaris Civil en Secretaris Adjoint 'tot bezitneeminge dezer stad' hebben de Magistraat, via de notaris Donny, laten sommeren om over te gaan 'tot de legaele benoeminge ende keus der provisionele Representanten van het Volk deezer Stad.' De Magistraat is bijeengekomen in het Hof van Commerce op 5 december. De inwoners van de stad zullen voor de verkiezing ingedeeld worden in vier 'Wijken of Quartieren'; beschrijving van deze wijken met de straatnamen). Gedateerd 11 december 1792. - Uit de Drukkerie van B.D. Bricx, Stads-Drukker. Een blad (affiche) 50 × 35 cm; 2 kolommen.

(3) De nummers 3 tot en met 17 worden beschreven naar de exemplaren in een particuliere Brugse verzameling. Ook het blad Scheldewaert (1800) behoort tot deze verzameling.

(4) Over deze Brugse drukkers: zie Biekorf 1962, 33-34.

4. Instructie tot de Verkiezingen der Provisionele Representanten van het Vrij Volk van Oostende, Bepaald op den 17 der Maend December 1792 Ten Negen ueren 's Morgens. (Vignet). - Uyt de Drukkerie van Bernardus Bricx, Stads-Drukker. Klein-fol. 16 pp. (28,5 × 16 cm). P. 14: Aldus Gedecreteerd in het Colegie dezen 12 December 1792. Bij ordonnantie van het Magistraet was geteekent: A. De Grysperre. Omvat 35 artikelen.

5. Redenvoering uitgesproken door den Franschen Vryman Alexander Courtois, in het Genootschap der Oostendsche Vrienden van de Vrijheid en Gelijkheid, op den 18 en 19 December in 't eerste jaer van de Vrijheid der Belgen. - Geen drukkersnaam; lettertype van Bricx. In-8, II-18 pp. (Courtois was agent van de Franse Republiek; hij sprak op 20 dec. voor het Genootschap [Jacobijnen] van Brugge. De nederlandse vertaling van het Discours van Courtois was het werk van de Oostendenaar Antoine De Neve).

6. Liste der Active Borgers de welke in den Keus van den 17 dezer in het groot Scrutin de meeste Voisen relatief hebben gehad... Aldus bevonden in het Collegie deézen 19 December 1792. Was Geteekent: Van Lerberghe. - Geen drukkersnaam; lettertype van Bricx. Een blad folio; gedrukt op één zijde; omlijsting.

7. Peuple Libre d'Ostende, Vous venez d'exercer le premier Acte de Votre Souveraineté Vrij volk van Oostende, Gij hebt het eerste werk van Uwe Opper-Heerschappij geoeffent. Formule van de eed (tweetalig). Lijst van de gekozen provisioneele Representanten (20 December 1792). - Uyt de Drukkerye van B.D. Bricx, Stads-Drukker. Een blad folio; gedrukt op één zijde; omlijsting.

8. Adresse au Peuple Belge, par la Société des Amis de la Liberté et de l'Egalité d'Ostende. - Geen drukkersnaam; lettertype van Bricx. In-8, 8 pp. P. 8: 'La Société, après avoir applaudi, a adopté cette Adresse, rédigée et proposée par Michel Esbran, Volontaire du sixième Bataillon du Département de la Seine Inférieure, et Membre honoraire de ladite Société, le 31 décembre, l'an premier de la Liberté Belgique [1792]. Baes, Président. De Neve, Secrétaire'.

1793

9. Copie van den Brief geschreven aen de provisionele Representanten van Vlaenderen door hunne Gedeputeerde tot Paris. Borgers Broeders en Vrienden, ... [get.] H. De Smet ende J.J. Vermeulen. Paris den 14 January 1793, tweede jaer van de Belgische Republyke. [Annex:] Bezondere Bemerkingen. Gedaen tot Parys den 14. January 1793 het tweede Jaer van onze Vryheyd. [get.] Malou-Riga, H. De Smet en J.J. Vermeulen. - Tot Oostende, By B.D. Bricx, Stads-Drukker. Gedrukt naer de Gedrukte Copie. In-4, 4 pp.

10. [Protest van] ne Vergaeding der Provisionele Representanten van het Vry en Onafhangelijk Volk van Veurne Ambacht. (Luitenant-Generaal O'Moran, bevelhebber 'van Doornyk, 't Doornyksche ende twee Vlaenderen' wilde de decreten van de Franse Nationale Conventie van 15 december 1792 publiceren en toepassen op Veurne; de Representanten weigeren ten stelligste die annexatiedecreten te aanvaarden). 'Gedaen in Comité bijzonderlijk gemachtigd door de Vergaeding der Provisioneele Representanten van het Volk van Veurne Ambacht den 26 January 1793. Get. N.F.J. Marrannes, President. J.J. van Moe, Secretaris. - Tot Oostende. Uyt de Drukkerye van B.D. Bricx, Stads-drukker en Boek-binder. Een blad (affiche) 100 × 35 cm.

11. Impromptu adressé au Général Dumouriez, à son départ d'Ostende, le 31 Janvier, l'An II. de la Republique, au nom des Volontaires des Troisième et Huitième Bataillons. Tu nous quittes... c'est voler à la Gloire (4 verzen). Par un Volontaire. - Geen drukkersnaam; lettertype van Bricx. Een blad in-8.

12. Verbod van Maskerade gedurende de Carnavaldagen. Uitgevaardigd op 7 februari door 'Den Chef Officier van Justitie en Politie en het Magistraet' krachtens bevel van de Borgers Representanten. Item volstrekt verbod van Bal Masqué. - Tot Oostende, By B.D. Bricx, Stads-Drukker. Een blad (affiche) 32 × 32 cm.

13. Formule van den Eed gepresteerd door de waere Representanten van het Vry en Souvereyn Volk van Oostende, den 13 February 1793. - Uyt de Drukkery van B.D. Bricx, Stadsdrukker. Een blad fol. Tekst in de twee talen. De Vlaamse tekst luidt:

'Ik sweire getrauw te zyn aen het Vry en Souvereyn volk van Oostende; de Vryheyd en gelykheyd voor te staen soo veel in my is; te zullen doen, in myne qualyteyt van Representant van het Oostends vry volk, alle het gonne het gemeenebest verreyt; ende soo lang ik in de plaetse sal blyven geen en anderen Souvereyn te zullen erkennen, als het vry en Souvereyn volk van Oostende. Voor Copie conforme aen het Originael. De Neve, Secretaire'. (Vgl. Bergmans 166-167).

14. Paspoorten. De Nationale Conventie regelt, door haar Commissarissen, de aflevering van paspoorten en de handelsvoorwaarden (tolrechten) van de 'Bateliers Belges connus sous le nom de Béliandriers' in hun vaart op Holland. Gegeven te Brussel 19 februari 1793. Get. Merlin (de Douai). Franse tekst. - A Ostende, chez B.D. Bricx, Imprimeur de la Ville. Een blad (affiche) 32 × 32.

15. Aenspraek aen het Belgisch Volk van 't Littorale Vlaenderen. Goedaerdige Belgen, Indien een Tyran zich meester had gemaekt van uwe Landstreek. (Explicit:) Oordeelt ons, oordeelt onze vyanden. Door P. Gadolle, Commissaris Nationael van den uitwer-

kenden Raed der Fransche Republyke te Oostende. - Geen drukkersnaam; lettertype van Bricx. In-8, 4 pp. P. 1: Voetnoot bij 'Littorale Vlaenderen': 'Van Vlanderen aen de Zeekust'.

16. Vryheyd en Gelykheyd. Proclamatie. Vry Volk van Oostende. Borger Amaury (Amandry), Commissaris-Nationael van de Fransche Republyke, beroept namens Generaal O'Moran, het volk van Oostende en arrondissement tegen zondag 3 maart te 11 uur in de Kamer van de Schippers 'gezegd Binnelanderlieden', ten einde aldaer de gewenste regeringsvorm te kiezen. Kennisneming en goedkeuring door de Representanten (28 februari) en door de Municipaliteyt (1 maart). - A Ostende, de l'Imprimerie de B.D. Bricx, Imprimeur de la Ville, rue de l'Eglise. Een blad (affiche) 50 × 35 cm. Tweetalig, op 2 kolommen.

17. God Save the King. Drie strofen. - Printed by B.D. Bricx, Town-Printer Ostend. Een blad folio; bovenaan: Wapen van Engeland; mooie typografische omlijsting. Te dateren ca. 15 april (intrede van de hertog van York). Waarschijnlijk bestemd voor de theaterbezoekers, om mee te zingen bij de entractes.

1801

18. Reglement et tarif de l'octroi municipal de la Ville d'Ostende, Departement de la Lys. (Vignet: Wereldbol). Gedateerd 9 mei 1801. - A Ostende, de l'Imprimerie de B.D. Bricx, Imprimeur de la Mairie et du Conseil Municipal. In-4, 15 pp. en een tabel. (Bergmans 167).

1811

19. Programma van de intocht van de Oostendse Kamer van Retorika met name 'Wat typ, wat groen, komt wysheid voen', bij gelegenheid van haar optreden te Brugge op 1 september 1811. - Tot Oostende, uyt de Drukkerije van B.D. Bricx. Een blad folio. (Bergmans 167).

1813

20. Eer-Gezang toegezongen Aen den Dicht-Kunst-minnenden heer Mynheer Constantinus Planckaert, Voorzitter, En verdere Dicht-Kunst-Broeders van de Maetschappy der Vrede-Minnaers binnen Kortryk, op het Beschryvings-Feest (volgens het Broederlyk Verdrag) den 16 oogstmaend 1813. - Tot Oostende, uyt de Drukkere van B.D. Bricx, Drukker der Meyerie. Een blad folio; gedrukt op één zijde; omlijsting. (Bergmans 168).

Dit Eer-Gezang van zes koepletten is het werk van de drukker Bernard Bricx, die de stichter en 'digt-konst-voorzitter' was van de genoemde Oostendse rederijkkamer; in 1809-1831 werden verschei-

dene letterkundige wedstrijden door de Oostendse Kamer uitgeschreven.

Reeds in 1800 had Bernard Bricx een plaatselijke concurrent gekregen in de persoon van P. Scheldewaert. Deze nieuwe drukker liet einde september 1800 een lijst verschijnen met de namen van de 82 geïdentificeerde slachtoffers van de ramp met de veerschuit op 14 september. Het blad, dat op 26 september 1800 te Brugge in de handel was, draagt de volgende titel:

‘Naemen van alle de Persoonen die opgevischt zyn in het ongelukkig geval, plaets gehad hebbende in Oostende in de overvaart der Haeve, met de Pomschuyt die gezonken is den 7 Fructidor jaer 8, 's avonds ten 7 uren. - A Ostende chez P. Scheldewaert’. Een blad 50 × 36 cm. Tweetalig opschrift.

Scheldewaert publiceerde in 1816 een berijmd werk van de Oratoriaan Philippus Jacobus Bauwens, met titel: ‘Wondere Beroerten of Oorlogsche Gebeurtenissen...’ (klein 4°, 68 pp.). Dit boek is waarschijnlijk het eerste Vlaamse boek dat te Oostende gedrukt werd. (Biekorf 1953, 152; 1954, 111-112). In 1799 zou te Oostende een (onvindbare) druk verschenen zijn van een Franse vertaling (*Traité sur le sang...*) van een werk van de Engelse medicus Hunter. Wordt ooit een exemplaar van dit *Traité* gevonden, dan zal ook blijken wie (Bricx of Scheldewaert) het eerste boek te Oostende gedrukt heeft.

A. VIAENE

Bouwagie - Bouwage **Vraagwinkel in Biekorf 1964, 192.**

In het Westland (Stavele en omgeving) gebruikt men nog het woord bouwagie (bouwage), en evengoed in de betekenis van één of meer huizen of groepering van gebouwen. Men zegt ook wel eens ‘gebouwingen’.

Zo zegt men: ‘dat is goede of slechte bouwagie’. Een 80 jarige oude boer, sprekende van een hofstede met woonhuis en overige dienstgebouwen in uitstekende staat, hoorde ik zeggen: ‘dat is én goe tummer’ (timmer).

Men schijnt overigens een voorkeur te hebben voor benamingen als bvb. busschagie, broekagie, meerschagie, tummeragie (timmeragie), de uitgang *-agie* meestal uitgesproken *-aggie (-adgie)*.

Met de uitgang *-ingen* gaat men ook nogal kwistig om. Daken: dakingen; putten: pittingen; hoven: hovingen; wallen: wallingen; huizen: huizingen; boorden: boordingen; kelder: keldering; oever oevering; garzen: garzingen e.a.

A.B. STAVELE